

عنوان: مؤلفه های رفتاری زن تراز با عینیت بخشی به نقش همسری و مادری با تأثیرپذیری از

الگوی فاطمی علیه السلام

گردآورنده: راحله نظامی^۱

چکیده

با توجه به اینکه زنان ستون و محور اصلی پرورش و تربیت نسل آینده هستند، لازم است با الگو قرار دادن شخصیتی مثل حضرت زهرا علیه السلام مؤلفه های لازم برای ایفای هر چه بهتر نقش مادری و همسری را بشناسند. اما گاهی معرفی الگوهای ناب اسلامی به شکلی نامناسب یا دست نیافتنی از یک سو و گسترش فضای مجازی و ارائه جذاب الگوهای نامناسب از سوی دیگر؛ باعث شده زنان از ارزش های اصیل خود فاصله بگیرند. در این مقاله که به روش توصیفی-تحلیلی جمع آوری گردیده، تلاش شده است شاخص های رفتاری حضرت زهرا علیه السلام از میان روایات استخراج و با تطبیق این شاخص ها با وضعیت زن امروزی، مؤلفه های رفتاری زن تراز در دو بُعد فردی و خانوادگی معرفی گردد. در بُعد فردی؛ ساده زیستی، عفت و حیای زنانه و در بُعد خانوادگی؛ انتخاب درست و شروع ساده زندگی، یاری همسر در تقرب به خدا، خانه داری و حفظ اقتدار شوهر در جایگاه همسری و اهتمام به تربیت دینی فرزندان، محبت به آن ها، عدالت پروری و بازی کردن با آن ها در جایگاه مادری، مؤلفه های رفتاری هستند که زنان می توانند با ایجاد یا تقویت آن ها در خویش، موجبات آرامش و سعادت خود و خانواده را فراهم کنند.

واژگان کلیدی: الگوی فاطمی، زن تراز، مؤلفه رفتاری، تأثیرپذیری

مقدمه

امروزه با گسترش ارتباطات و شبکه های اجتماعی شاهد آن هستیم که روز به روز سبک زندگی برخی خانواده ها تغییر کرده و باعث فاصله گرفتن آن ها از الگوهای ناب اسلامی شده است. این مسأله به مرور زمان ستون و محور اصلی پرورش و تربیت نسل آینده، یعنی زنان و دختران را در این خانواده ها مورد هدف قرار داده است.

طبق آموزه های اسلام، یکی از شیوه های تعلیم و تربیت، روش الگوگیری است^۱ و انسان به صورت ذاتی به دنبال الگویی در زندگی خویش است. علی رغم اینکه در اسلام الگویی همچون حضرت زهرا (علیها السلام) برای سبک و روش زندگی وجود دارد، ولی گویی ابعاد شخصیتی این بانوی بزرگوار درست تبیین نشده یا حداقل به گونه ای کاربردی مطرح نشده تا زن امروز راغب شود این بانوی سراسر نور را جایگزین الگوهای پرزرق و برق امروزی کند. یکی از شواهد این مدعا افزایش تمایل زنان به مد و مدگرایی و تقلید کورکورانه از شخصیت هایی است که هیچ مناسبتی با ارزش های یک زن مسلمان ندارند. مهم ترین تأثیر این رویه تبدیل ارزش ها به ضد ارزش هاست. ارزش هایی همچون مادری و همسری که طبق آموزه های اسلام ملاک برتری یک زن مسلمان هستند، تبدیل به ضد ارزش می شوند و پیامد آن این است که به عنوان مثال؛ تمایل زنان برای ازدواج و فرزندآوری کاهش می یابد.

«در زندگی فاطمه زهرا (علیها السلام) باید دقیق شد، با نگاهی نو آن زندگی را شناخت، فهمید و به معنای واقعی کلمه الگو قرار داد.»^۲ اگر بتوانیم مصادیق رفتاری حضرت زهرا (علیها السلام) را به درستی از میان روایات موجود استخراج کرده و آن ها را با توجه به شرایط زن امروزی تبیین کنیم، مخاطب متوجه خواهد شد که الگو گرفتن از این بانوی بزرگوار تا چه حد می تواند در تغییر سبک زندگی و آرامش خود و خانواده اش مؤثر باشد.

یک زن می تواند سه نقش در خانواده داشته باشد: دختری، همسری و مادری. از آن جا که همسران و مادران نقش کلیدی در استحکام خانواده دارند، در این پژوهش تلاش شده است تا با الگوگیری از گفتمان فاطمی (علیها السلام) مشخص شود یک زن مسلمان در نقش های همسری و مادری باید چه رفتارها و خصوصیات را در خود ایجاد یا تقویت کند تا تبدیل به نمونه یک زن تراز گردد. بنابراین در هر یک از ابعاد فردی و خانوادگی، ابتدا نمونه ها و مصادیق رفتاری حضرت فاطمه (علیها السلام)، ذکر شده و سپس همان مؤلفه رفتاری در زن امروزی مورد بررسی قرار گرفته است.

^۱ رمزی مختار، معصومه، "بررسی و تبیین الگوی تربیتی حضرت زهرا (علیها السلام) به عنوان زن مسلمان و مقایسه آن با مبانی فلسفی

فمینیسم"، زمستان ۱۳۸۸ ه.ش، ص ۹۴

^۲ بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۹۳/۱/۳۰

با بررسی های انجام شده آثار متعددی پیرامون الگوگیری از سیره زندگی حضرت زهرا (علیها السلام) یافت شد اما در اکثر این آثار به ذکر مصادیق رفتاری بانو بسنده شده و تحلیل و تطبیقی روی رفتار زن امروز انجام نشده است. از جمله آثار کار شده در زمینه یاد شده می توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. کتاب "سبک زندگی فاطمی (علیها السلام)" نوشته "سیدحسین اسحاقی" در دو جلد تألیف شده است و در آن به بررسی تمام ابعاد شخصیتی بانو در نقش های مختلف و در عرصه های فردی، خانوادگی، اجتماعی، سیاسی و... پرداخته شده است.

۲. مقاله با عنوان "مؤلفه های فردی و اجتماعی در الگوسازی زن تراز اسلامی از دیدگاه مقام معظم رهبری" که توسط "ندا بزرگخو، زهرا حافظی نسب و مرضیه قنبری" در سال ۱۳۹۹ در نشریه مطالعات تربیتی و روانشناختی خانواده به چاپ رسیده است. در این اثر ابعاد فردی و اجتماعی شخصیت بانو بررسی شده و همچنین بیانات مقام معظم رهبری در تبیین ویژگی های زن تراز مسلمان بیان شده است.

۳. مقاله با عنوان "زندگی برتر در سایه الگوپذیری از حضرت علی (علیه السلام) و حضرت زهرا (علیها السلام)" که توسط "محسن جهانی فرد" در سال ۱۳۹۵ در نشریه گام اول به چاپ رسیده است. در این اثر هم به بررسی شیوه زندگی مشترک حضرت علی (ع) و حضرت زهرا (علیها السلام) از لحظه شروع آن تا شهادت بانو پرداخته شده است.

مفهوم شناسی

یکی از واژه هایی که لازم است در این بخش به بررسی مفهوم آن پرداخته شود، مؤلفه رفتاری می باشد. مؤلفه از نظر لغوی به ویژگی ها و شاخص های خاص یک امر،^۱ گفته می شود. بنابراین به شاخص ها و ویژگی های خاصی که در رفتار فرد دیده می شود، مؤلفه رفتاری گفته می شود.

واژه بعدی؛ الگو می باشد؛ در فرهنگ دهخدا الگو به معنای سرمشق، اسوه، مثال و نمونه آمده است. آسوه؛ تعبیر عربی و قرآنی الگو است و مراد از آن حالتی است که انسان به هنگام پیروی از غیر خودش کسب می کند. الگو قابل انطباق بر دو گونه مصداق است. جنبه عینی الگو؛ امری است که در یک گروه اجتماعی شکل

^۱ دهخدا، علی اکبر، فرهنگ متوسط دهخدا، تهران: مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، چاپ اول، ۱۳۸۵ ه.ش، ج ۲،

ص ۲۸۶۲

^۲ همان، ج ۱، ص ۲۲۱

می گیرد تا در رفتارهای اجتماعی به عنوان مدل، راهنمای عمل قرار گیرد و در جنبه غیرعینی؛ الگوها، شیوه های زندگی هستند که از صور فرهنگی نشأت می گیرند.^۱

واژه بعدی؛ زنِ تراز است. تراز در لغت فارسی به معنای رشته ریسمان خام و تار ابریشم، جمال و زیبایی، زیبا و نیکوکننده نقوش جامه، زینت و آرایش و ابزاری برای اطمینان یافتن از افقی بودن یک سطح آمده است.^۲

زن تراز در اسلام زنی است که در جهت توانمندسازی خود، خانواده و جامعه تلاش می کند. چنین زنی در کنار توجه به تعالی شخصیت وجودی خویش، ضمن ایفای نقش مادری و همسری، در اجتماع نیز حضوری فعال دارد و بر محور ارزش های انسانی و اسلامی گام برمی دارد و در سرنوشت جامعه خویش دخیل است. پس یک بانوی تراز باید به تربیت خود پردازد و بین نقش اجتماعی و نقش همسری و مادری اش ارتباط برقرار کند؛ چنین زنی از هر گونه افراط و تفریط درباره خود، خانواده و حضور اجتماعی اش پرهیز می کند و حرکتش بر خط تعادل و محور توازن است.^۳

ابعاد رفتاری زن تراز

از آن جا که برای ایفای هرچه بهتر نقش مادری و همسری، نیاز است زنان برخی از مؤلفه های رفتاری را در خود ایجاد یا تقویت کنند. این مؤلفه ها در دو بُعد فردی و خانوادگی مورد بررسی قرار گرفته است:

۱. بُعد فردی

ابعاد فردی قابل تأمل زیادی در سیره زندگی حضرت فاطمه زهرا علیها السلام وجود دارد که می تواند الگوی زنان مسلمان باشد، ولی در این مقاله سعی شده است فقط به بررسی مصادیقی پرداخته شود که شناخت بیشتر آن ها به تقویت هویت همسری و رسالت مادری زنان جامعه امروزی کمک کننده باشد.

۱-۱. قناعت و ساده زیستی

قناعت در لغت یعنی رضایت به چیزی که نصیب شخص می شود و قانع کسی است که به آنچه از دنیا به او می رسد بسنده می کند و شکرگزار است اگر چه کم باشد.^۴

^۱ اسحاقی، سیدحسین، سبک زندگی فاطمی علیها السلام، قم: مرکز نشر هاجر، چاپ اول، ۱۳۹۴ ه.ش، ج ۲، ص ۱۸

^۲ دهخدا، علی اکبر، فرهنگ متوسط دهخدا، ج ۱، ص ۷۱۶

^۳ ملایی، توران، "بانوی تراز در نهاد خانواده از دیدگاه اسلام و امامین انقلاب"، ص ۲۴

^۴ طریحی، فخرالدین بن محمد، مجمع البحرین، تهران: نشر مرتضوی، چاپ سوم، ۱۳۷۵ ه.ش، ج ۴، ص ۳۸۴

قناعت یکی از مسائلی است که پایه های زندگی زناشویی را مستحکم می کند چون توقعات نابجا و چشم و هم چشمی را از زندگی حذف می کند. افرادی که به داشته های دیگران توجه زیادی می کنند و در مادیات به دنبال برترین ها هستند، از حالت استغنا و بی نیازی دور می شوند و همیشه احساس کمبود و نیاز می کنند. ازین رو به زندگی خویش بی علاقه می شوند و بدون توجه به ویژگی های مثبت زندگی خود، حسرت زندگی دیگران را می خورند. در نتیجه نسبت به همسر خویش سخت گیری می کنند و مطالبات نابجا و خارج از توان همسرشان دارند و زمینه اختلاف و نارضایتی در خانواده ایجاد می شود. همان گونه که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرموده اند: «هرکس چشم به دنبال آنچه در دست مردم است بدوزد، اندوهش فراوان گردد و سوز دلش درمان نپذیرد.»^۲

آراستگی به صفت قناعت، به وضوح در سیره زندگی حضرت زهرا علیها السلام دیده می شود. فاطمه علیها السلام اسوه مقاومت در برابر سختی ها و مشکلات است. در روایت آمده است که روزی در خدمت پدر درباره وضعیت رفاهی زندگی خود چنین می گوید: «ای رسول خدا صلی الله علیه و آله من و پسرعمویم چیزی از وسایل رفاهی نداریم، مگر پوست گوسفندی که شب ها بر روی آن می خوابیم و روزها شتر خود را بر روی آن علف می دهیم.» پیامبر صلی الله علیه و آله هم در جواب، دختر خود را دلداری می دهد و او را دعوت به صبر می کند.^۳

حضرت زهرا علیها السلام با زهد و قناعت، زندگی خوشی را شروع کرد و با صفا و صمیمیت تمام تلخی های دنیا را در کنار امیرالمؤمنین علی علیه السلام تحمل کرد. او با تحمل گرسنگی و مشکلات زیاد، در خانه علی علیه السلام حتی یک مرتبه از آن حضرت حاجتی نخواست و شوهرش را به تکلف و انداشت؛ چرا که زهرا علیها السلام طرفدار زهد و عزت نفس بود. سیره و روش آن حضرت می تواند دستورالعملی باشد برای کسانی که با مشکلات اقتصادی و رفاهی دست و پنجه نرم می کنند. زهرا علیها السلام با اینکه یک زن است و دارای احساسات و ظرافت زنانه می باشد و با اینکه زنان معمولاً به دنبال زرق و برق و زیبایی اند، ولی ایشان محبت دنیا و زرق و برق آن را به دل راه نداد^۴ و همواره سعی می کرد تا خود را با فقیرترین مردم زمان خود هماهنگ کند. شاید اگر شرایط دیگری بود و مردم از حداقل های زندگی برخوردار بودند، بهره برداری حلال از دنیا برای ایشان قابل توجیه بود.^۵

^۱ اسحاقی، سبک زندگی فاطمی علیها السلام، ج ۲، ص ۱۸۶ و جهانی فرد، محسن، "زندگی برتر در سایه الگوپذیری از حضرت علی علیه السلام و حضرت زهرا علیها السلام"، نشریه گام اول، سال سوم، شماره ۵، بهار ۱۳۹۵ ه.ش، ص ۵۷

^۲ کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، تهران: دارالکتب الاسلامیه، چاپ چهارم، ۱۴۰۷ ه.ق، ج ۲، ص ۳۱۵

^۳ بحرانی اصفهانی، عبد الله بن نور الله، عوالم العلوم و المعارف و الأحوال من الآیات و الأخبار و الأقوال، قم: مؤسسه الإمام المهدی (عج)، چاپ اول، ۱۴۱۳ ه.ق، ج ۱۱، ص ۴۶۸

^۴ جهانی فرد، زندگی برتر در سایه الگوپذیری از حضرت علی علیه السلام و حضرت زهرا علیها السلام، ص ۵۷

^۵ اسحاقی، سبک زندگی فاطمی علیها السلام، ج ۲، ص ۱۸۹

ارزش های اکتسابی تحریک و تهییج کرد.^۱ در روایت آمده است که آن حضرت، امام حسن (علیه السلام) را در کودکی بالا می انداخت و برایش شعر می خواند:

«إِشْبَهُ أَبَاكَ يَا حَسَنُ وَاخْلَعْ عَنِ الْحَقِّ الرَّسْنَ

وَاعْبُدْ إِلَهًا ذَا مَنَنْ وَلَا تَوَالَ ذَا الْأَحْنِ

ای حسن همانند پدرت علی باش و ریسمان را از گردن حق بردار (حق را صریح بیان کن)؛ خدای احسان کننده را پرستش کن و با دشمنان و کینه توزان دوستی مکن!^۲

همچنین با دقت در متن این شعر می توان فهمید که حضرت زهرا (علیه السلام) در قالبی کودکانه، با نرمی و آرامش و در حال بازی، تعالیم دینی را به فرزندش آموزش می دهد. این گونه آموزش ها در حین بازی، علاوه بر این که جذاب هستند، پایدار نیز خواهند بود. کودک هر آنچه را که با حلاوت می آموزد، بهتر به ذهن می سپارد.^۳

در زندگی های امروزی با توجه به مشکلات اقتصادی و مشغله زیادی که اکثر پدران دارند، نیاز است که مادران به این مسأله توجه بیشتری کنند، اما متأسفانه با زیاد شدن اسباب بازی ها و بازی های کامپیوتری، بعضی از پدران و مادران از این امر مهم غافل می شوند. به طوری که آثار زیانبار تربیتی، جسمی و روحی آن در کودکان امروزی مشهود است. باید توجه داشت که خرید این وسایل و بازی ها برای کودک هرگز جایگزین بازی با والدین نمی شود. زیرا عشق و محبت و صمیمیتی که در حین بازی کودک با والدین ایجاد می شود، هیچ جایگزینی ندارد.

۴-۲-۲. آموزش بندگی خدا و اهتمام به تربیت دینی فرزندان

طبق آیات قرآن کریم یکی از اهداف مهم خلقت بشر «عبادت و بندگی خداوند» است.^۴ در حقیقت بشر جز با عبادت خداوند متعال و قرار گرفتن در مسیر بندگی او نمی تواند مسیر سعادت و کمال واقعی خود را طی کند. والدین علاوه بر اینکه مسئول تأمین خوراک و پوشاک و برطرف کردن نیازهای جسمی فرزندان خود هستند، طبق روایات در برابر تأمین نیازهای روحی و معنوی آنان از طریق تربیت دینی، نیز مسئولند. پس

^۱ رمزی مختار، بررسی و تبیین الگوی تربیتی حضرت زهرا (س) به عنوان زن مسلمان و مقایسه آن با مبانی فلسفی فمینیسم، ص ۹۴

^۲ مجلسی، بحارالانوار، ج ۴۳، ص ۲۸۶ و ابن شهر آشوب، المناقب، ج ۳، ص ۳۸۹

^۳ قاسمی، دوران طلایی تربیت، ص ۱۷۹

^۴ «وَمَا خَلَقْتُ الْإِنْسَ وَالْجِنَّ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ. الذاریات: ۵۶»

^۵ علایی رحمانی، فاطمه؛ غلامی نژاد، فهیمه؛ "بررسی آموزه های تربیتی پیامبر اسلام و نقش و تأثیر آن در سبک زندگی اسلامی"، ص ۷

با توجه به اهمیت عبودیت و بندگی خداوند برای رسیدن به سعادت و کمال انسانی، پدر و مادر موظف هستند که زمینه تربیت دینی فرزندان خود را فراهم آورند. منظور از تربیت دینی؛ «پرورش و رشد کودک مطابق با شیوه ها و الگوهای دینی است»^۱ و لازمه این امر آن است که فرزندان از کودکی با مفاهیم و سنن اسلامی آشنا شوند تا این مفاهیم و سنن در قلب و جان آنان رسوخ کرده و با روحشان عجین گردد.

وقتی به سیره تربیتی فاطمه زهرا علیها السلام نگاه می کنیم می بینیم که یکی از محورهای اساسی ایشان در تربیت دینی فرزندان، تشویق آنان به انجام تکالیف الهی و عبادی بوده است. آن حضرت شوق بندگی و خضوع در برابر معبود را از همان کودکی در جان فرزندان خود تقویت می کردند و عقیده داشتند که از همان دوران طفولیت باید بذر محبت به خدا و عبادتش را در دل کودک کاشت تا در بزرگسالی عبادت خدا و بندگی در برابر معبود برایش مشقت آفرین نباشد.^۲

برای نمونه ایشان تلاش می کردند تا در شب های قدر فضای منزل را طوری مدیریت کنند که همه اهل خانه بتوانند شب زنده داری کنند و از درک این شب عزیز محروم نمانند. در روایتی از امام علی علیه السلام آمده است: «فاطمه زهرا علیها السلام نمی گذاشت در شب قدر، هیچ یک از افراد بخوابد، با کم غذا دادن به آنان، ایشان را بیدار نگه می داشت و خود را از روز، برای شب قدر آماده می ساخت و می فرمود: محروم است کسی که از خیر و برکات این شب محروم بماند.»^۳

بیدار نگه داشتن فرزندان در شب قدر، برای بهره بردن آنان از فضیلت این شب است. مادران امروزی نیز می توانند با الگوگیری درست از روش های حضرت زهرا و متناسب کردن آن با شرایط کودک و خانواده به تقویت فضای معنوی خانه و خانواده کمک کنند. به عنوان مثال شیوه بیدار نگه داشتن کودکان مهم است. اگر به زور بخواهیم کودکان را برای احیای شب قدر بیدار نگه داریم، تأثیر منفی و خاطره بدی در ذهن آنان به جا می گذارد؛ اما اگر شرایط خواب و استراحت در روز را برایشان فراهم کنیم و شب، غذای سبکی به آنان بدهیم راحت تر می توانند بیداری شب های احیا را تحمل کنند.^۴ همچنین می توان با انجام کارهایی مثل

^۱ مصباح، معصومه، "نقش والدین در تربیت دینی کودک از نظر پیامبر صلی الله علیه و آله و امام صادق علیه السلام"، نشریه مجله مطالعات دین پژوهی، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۶ ه.ش، ص ۶۲

^۲ رفیعی، درآمدی بر سیره فاطمی علیها السلام، ص ۱۴۲ و طبیب، محمدرضا و دیگران، "نگاهی به روش تربیتی فرزندان در آیینه رفتار و کلام حضرت فاطمه زهرا علیها السلام"، نشریه تاریخ، شماره ۶۰، بهار ۱۴۰۰ ه.ش، تلخیص: ص ۳۰۹-۳۱۰

^۳ نوری، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، ج ۷، ص ۴۷۰

^۴ محدثی، جواد، سیره فاطمی علیها السلام، مشهد: شرکت به نشر، ۱۳۹۰ ه.ش، ص ۷۸

بازی با کودکان، ایجاد سرگرمی های متنوع یا شرکت در مراسم های دسته جمعی مساجد و هیئات و... لذت این شب بیداری را برای کودکان دوچندان کرد.

در روایت دیگری نقل شده که حضرت فاطمه علیها السلام، امام حسن مجتبی علیه السلام را به مسجد می فرستاد تا آنچه را که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله بیان می کرد به حافظه بسپرد و برای ایشان نقل کند. وقتی امام علی علیه السلام به خانه باز می گشت، حضرت همان ها را برای ایشان بازگو می کرد. روزی امام علی علیه السلام از فاطمه زهرا علیها السلام پرسید: «ای فاطمه! تو که در مسجد حاضر نبودی، چگونه ازین کلمات آگاه شدی؟! فرمود: هر روز فرزندم حسن علیه السلام آنچه پدر بزرگوام بر منبر می گوید، بدون کم و کاست و به همان ترتیب برایم بیان می کند.»^۱

ظرافت های شیوه تربیتی حضرت زهرا علیها السلام در این مورد هم به خوبی دیده می شود چون این کار، علاوه بر اینکه انس امام حسن علیه السلام را با مسجد بیشتر می کرد، سبب می شد که ایشان با شور و اشتیاق، همه مواعظ رسول خدا صلی الله علیه و آله را به ذهن بسپارد تا آن را برای مادر بازگو کند.

نتیجه گیری

از مجموع مباحثی که در مقاله حاضر با عنوان "مؤلفه های رفتاری زن تراز با عینیت بخشی به نقش همسری و مادری با تأثیرپذیری از الگوی فاطمی علیها السلام" مطرح شده است، می توان فهمید که بهترین اسوه و الگوی زن مسلمان، برای ایفای هر چه بهتر نقش خود در جایگاه مادری و همسری، سیره و روش حضرت فاطمه علیها السلام است. در نتیجه جهت عینیت بخشی به این دو نقش، برای زن امروزی، ویژگی ها و شاخص های رفتاری حضرت، از میان روایات موجود استخراج شد.

در بُعد فردی؛ دارا بودن دو ویژگی ساده زیستی و عفت و حیا به انجام هرچه بهتر وظایف مادری و همسری کمک می کند. در بُعد خانوادگی و در جایگاه همسری؛ انتخاب درست و شروع ساده زندگی، یاری همسر در تقرب به خدا، خانه داری و حفظ اقتدار شوهر و در جایگاه مادری؛ اهتمام به تربیت دینی، مهر و محبت به فرزندان، عدم تبعیض بین آنان و بازی کردن با آن ها مؤلفه های رفتاری استخراج شده از الگوی فاطمی علیها السلام هستند که اگر فردی سعی کند آن ها را در زندگی به کار گیرد، می تواند آرامش و خوشبختی دو دنیا را در وهله اول به خود و در وهله بعدی به خانواده خویش هدیه دهد.

^۱ مجلسی، بحارالانوار، ج ۴۳، ص ۳۳۸

البته ابعاد الگویی زندگی حضرت زهرا علیها السلام بسیار گسترده تر از آن چیزی است که در مقاله حاضر به آن ها اشاره شده است ولی به دلیل محدودیت تعداد صفحات و هم چنین محدودیت روایات نقل شده از سیره زندگی آن حضرت، به ذکر همین موارد بسنده شد.

منابع:

* قرآن کریم

منابع فارسی:

- ۱- اسحاقی، سیدحسین، سبک زندگی فاطمی علیها السلام، قم: مرکز نشر هاجر، چاپ اول، ۱۳۹۴.ش
- ۲- بزرگخو، ندا و دیگران، "مؤلفه های فردی و اجتماعی در الگوسازی زن تراز اسلامی از دیدگاه مقام معظم رهبری"، نشریه مطالعات تربیتی و روانشناختی خانواده، شماره ۲، بهار و تابستان ۱۳۹۹.ش
- ۳- بحرانی، محمدهاشم، "شخصیت فاطمه زهرا علیها السلام در منابع اهل سنت"
- ۴- تقی زاده شکیب، اصغر، کوثر عفاف، تهران: انتشارات اسلامی، چاپ اول، ۱۳۷۵.ش
- ۵- داودی، محمد؛ حسینی زاده، سیدعلی؛ سیره تربیتی پیامبر صلی الله علیه و آله و اهل بیت علیهم السلام، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه؛ تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه ها، چاپ شانزدهم، ۱۳۸۹.ش
- ۶- دهخدا، علی اکبر، فرهنگ متوسط دهخدا، تهران: مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، چاپ اول، ۱۳۸۵.ش
- ۷- رفیعی، علی، درآمدی بر سیره فاطمی علیها السلام، قم: زمزم هدایت، چاپ اول، ۱۳۸۶.ش
- ۸- رمزی مختار، معصومه، "بررسی و تبیین الگوی تربیتی حضرت زهرا علیها السلام به عنوان زن مسلمان و مقایسه آن با مبانی فلسفی فمینیسم"، زمستان ۱۳۸۸.ش
- ۹- جهانی فرد، محسن، "زندگی برتر در سایه الگوپذیری از حضرت علی علیه السلام و حضرت زهرا علیها السلام"، نشریه گام اول، سال سوم، شماره ۵، بهار ۱۳۹۵.ش
- ۱۰- طبیب، محمدرضا و دیگران، "نگاهی به روش تربیتی فرزندان در آیینه رفتار و کلام حضرت فاطمه زهرا علیها السلام"، نشریه تاریخ، شماره ۶۰، بهار ۱۴۰۰.ش
- ۱۱- عباسی ولد، محسن، بازی های عسلی و غسل های بدلی، قم: آیین فطرت، چاپ چهاردهم، ۱۴۰۰.ش

- ۱۲- علاسوند، فریبا، زن در اسلام، قم: مرکز نشر هاجر، چاپ دوم، ۱۴۰۱.ش
- ۱۳- علایی رحمانی، فاطمه؛ غلامی نژاد، فهیمه؛ "بررسی آموزه های تربیتی پیامبر اسلام و نقش و تأثیر آن در سبک زندگی اسلامی"
- ۱۴- قاسمی، محمدعلی، دوران طلایی تربیت، قم: نورالزهراء، چاپ دهم، ۱۳۹۷.ش
- ۱۵- قرشی بنایی، علی اکبر، قاموس قرآن، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۴۱۲.ق
- ۱۶- محدثی، جواد، سیره فاطمی علیها السلام، مشهد: شرکت به نشر، ۱۳۹۰.ش
- ۱۷- مصباح، معصومه، "نقش والدین در تربیت دینی کودک از نظر پیامبر صلی الله علیه و آله و امام صادق علیه السلام"، نشریه مجله مطالعات دین پژوهی، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۶.ش
- ۱۸- مکارم شیرازی، ناصر، زهرا علیها السلام برترین بانوی جهان، قم: انتشارات سرور، چاپ هفدهم، ۱۳۸۸.ش
- ۱۹- ملایی، توران، "بانوی تراز در نهاد خانواده از دیدگاه اسلام و امامین انقلاب"

منابع عربی:

- ۱- ابن شهر آشوب مازندرانی، محمد بن علی، مناقب آل ابی طالب علیهم السلام، قم: نشر علامه، چاپ اول، ۱۳۷۹.ق
- ۲- بحرانی اصفهانی، عبد الله بن نور الله، عوالم العلوم و المعارف و الأحوال من الآیات و الأخبار و الأقوال، مصحح: محمد باقر موحد ابطحی اصفهانی، قم: مؤسسه الإمام المهدی (عج)، چاپ اول، ۱۴۱۳.ق
- ۳- شیخ حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، مصحح: مؤسسه آل البيت علیهم السلام، قم: مؤسسه آل البيت علیهم السلام، چاپ اول، ۱۴۰۹.ق
- ۴- طبرسی، حسن بن فضل، مکارم الأخلاق، قم: الشریف الرضی، چاپ چهارم، ۱۴۱۲.ق / ۱۳۷۰.ش
- ۵- طریحی، فخر الدین بن محمد، مجمع البحرین، مصحح: احمد حسینی اشکوری، تهران: نشر مرتضوی، چاپ سوم، ۱۳۷۵.ش
- ۶- کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، مصحح: علی اکبر غفاری و محمد آخوندی، تهران: دارالکتب الإسلامیه، چاپ چهارم، ۱۴۰۷.ق
- ۷- مجلسی، محمد باقر بن محمدتقی، بحار الأنوار، مصحح: جمعی از محققان، بیروت: دار إحياء التراث العربی، چاپ دوم، ۱۴۰۳.ق
- ۸- نوری، حسین، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، مصحح: مؤسسه آل البيت علیهم السلام، قم: مؤسسه آل البيت علیهم السلام، چاپ اول، ۱۴۰۸.ق